

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları No: 29

Toplumsal Bütünleşmede Değerler ve Eğitimi
**III. ULUSLARARASI
DEĞERLER EĞİTİMİ KONGRESİ**
(Bildiriler Kitabı)

Editör

Doç. Dr. Hasan MEYDAN

Zonguldak 2018

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'ne aittir.
Bütün hakları saklıdır. Kitabın tümü ya da bölümü/bölmeleri Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright 2018 by Zonguldak Bülent Ecevit University. All rights reserved.
No part of this book may be printed, reproduced or distributed by any electronical, optical, mechanical or other means without the written permission of Zonguldak Bülent Ecevit University.

ISBN: 978-605-9678-18-6

1. Baskı, 500 adet, Eylül 2018

BULUŞ Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri San. Tic., Ankara
Tel: (312) 222 44 06 • Faks: (312) 222 44 07
www.bulustasarim.com.tr
Sertifika No.: 41885

Katkıda Bulunan Yazarlar

Adem SAĞIR
Ahmet KESGİN
Ahmet KOÇ
Ali ARSLAN
Ali ÖNCÜ
Asım DURAN
Aylin KOÇÇU
Behlül Bilal SEZER
Beyzanur TEKİN
Bilal MACUN
Büşra ÇAKIR
Büşra KOÇAK MACUN
Celal BÜYÜK
Cemal TOSUN
Derya NACAROĞLU
Emrullah YILMAZ
Fatma ÜNAL
Fatmanur DİKMEN
Feyza CEYHAN ÇOŞTU
Gizem SAKMEN
H. Mehmet SOYSALDI
Hasan ERASLAN
Hasan MEYDAN
Hasan SÖZEN
Hatice GÜNDÜZ
Hüseyin YILMAZ
İsa CEYLAN
İsmet ÇETİN
İsmet EŞMELİ

Mehmet Akif KARABÖRK
Mehmet KART
Mehmet Saffet SARIKAYA
Murat AKIN
Mustafa ÇAKMAK
Mustafa DİKMEN
Naile SERTTAŞ
Nazlı Eda NOYAN
Nihan MANAV
Oğuz TUNÇEL
Osman AKTAN
Özcan SEZER
Özgül ÇAĞLAYAN
Rıdvan DEMİR
Rüştü YEŞİL
Safiye KESGİN
Salih AYBEY
Sevgi COŞKUN KESKİN
Sezin AZİZOGLOU
Sıdika KÖSEOĞLU
Soner DURMUŞ
Taner ATMACA
Umut KAYA
Vahdeddin ŞİMŞEK
Yakup ÇOŞTU
Yasemin YILMAZ
Zeynep ŞALCI

İçindekiler

Bölüm 1: Modern ve Küresel Dünyada Değerler ve Eğitimi

Modern Dünyanın Eğitimi: Erdemden Değere.....	3
<i>Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KESGİN</i>	
Küreselleşme ve Değerler Üzerine Sosyolojik Bir Okuma.....	21
<i>Doç. Dr. Yakup ÇOŞTU</i>	
Medeniyet İnşasında Sanatın Yeri ve Önemi.....	27
<i>Dr. Öğr. Üyesi Oğuz TUNÇEL</i>	
Çevre Sorunları Karşısında Batı ve İslam Düşüncesinin Çevre Etiği Yaklaşımlarının Karşılaştırılması.....	37
<i>Doç. Dr. Özcan SEZER</i>	

Bölüm 2: Popüler Kültür, Değerler ve Eğitimi

Değerler Eğitiminin Bir Paydaşı Olarak Medyanın Rolü.....	53
<i>Dr. Derya NACAROĞLU</i>	
Akıllı Telefonların Gençlerin “Değer Algıları” Üzerindeki Etkisi: Türkiye’de Üniversite Gençliği Örneği.....	67
<i>Doç. Dr. Adem SAĞIR, Hasan ERASLAN</i>	
Postmodern Dönemde Değerlerin Çözülüşü ve Jean Baudrillard.....	89
<i>Arş. Gör. Mustafa DİKMEN</i>	

Bölüm 3: Felsefi Açından Değerler ve Eğitimi

Tanrısız Bir Dünyada Değerleri İnşa Sorunu: Jean-Paul Sartre Perspektifli Bir Bakış.....	95
<i>Doç. Dr. Celal BÜYÜK</i>	
Yeni Doğal Yasa Teorisinde Temel Ahlâki Değerler İle İnsan Doğası Arasındaki İlişki.....	105
<i>Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇAKMAK</i>	
Etik ve Pedagoji: Platon Eksenli Bir Değerlendirme.....	121
<i>Dr. Öğr. Üyesi Feyza CEYHAN ÇOŞTU</i>	

Bölüm 4: Türk-İslam Terbiye Geleneği ve Değerler Eğitimi

Toplumsal Bütünleşme Örneği Kadim Bir Teşkilat: Ahilik ve Eğitim Metodu.....	133
<i>Prof. Dr. Mehmet Saffet SARIKAYA</i>	
Ahilikte Rol Model Birey: Ahi.....	147
<i>Prof. Dr. Rüştü YEŞİL, Uzm. Mehmet KART</i>	
Âşık Tarzı Edebiyat Geleneği Ürünlerinde ‘Dostluk, Dürüstlük, Öz Denetim, Vatanseverlik, Yardımseverlik’ Değerleri.....	165
<i>Prof. Dr. İsmet ÇETİN, Bil. Uzm. Öğretmen Özgül ÇAĞLAYAN</i>	
Yunus Emre Divanında Değerler Eğitimine Dair Motifler.....	181
<i>Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan DEMİR</i>	

YUNUS EMRE DİVANINDA DEĞERLER EĞİTİMİNE DAİR MOTİFLER

Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan DEMİR*

Her şeyin hızlı bir biçimde değiştiği günümüzde değişimin sadece bilgi ve teknolojiye olmadığı, insani değerlerde de birtakım değişimlerin yaşandığına şahit olunmaktadır. Son yirmi yıllık istatistiklere bakıldığında toplumsal açıdan ahlaki bir dejenerasyon yaşandığı görülmektedir (Keskin, 2014). Uyuşturucu, hırsızlık, cinayet, kadına şiddet gibi suçların işlenmesinde görülen büyük artışlar ayrıca her yıl artan boşanmalarla birlikte toplumun temeli olan aile yapısının bozulması sosyal anlamda ahlaki değerlerimizin mevcut durumunda bir takım problemler bulunduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte dünyada sınırların ortadan kalkmaya başlaması, küreselleşme rüzgârının tek tipleşmeye ve dünyayı bir köy haline getirme yönünde esmesi milli birlik ve beraberliğin temelleri arasında yer alan değerlerin önemine bir kez daha dikkatleri çekmektedir (Demir, 2010: 442).

İnsanların hayatına yön veren, hayatın gayesini ve ilkelerini belirleyen en temel unsuru hiç şüphesiz değerler oluşturmaktadır. İnsan yaşamında bu denli önemli bir yere sahip olan değerler, eğitim-öğretim sürecinin de en önemli boyutlarından birisini oluşturmaktadır. Birçok ülke eğitim sistemlerinin öncelikli hedefleri arasında değerlerin genç kuşaklara aktarılması gelmektedir (Acun ve diğerleri, 2013: 204). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre Türk milli eğitim sisteminin genel amaçlarına bakıldığında en öncelikli hedeflerinin, milli, manevi, ahlaki, insani ve kültürel değerlerin öğrencilerimize kazandırılması olduğu görülmektedir. Bu kapsamda ülkemizde değerler eğitimine verilen önem son yıllarda daha çok önem kazanmış ve güncellenen öğretim programlarında değerler eğitimine özel yer verilmiş ve değerler eğitimi müfredatların ana odağını oluşturmuştur. Güncellenen öğretim programlarında *Adalet, dürüstlük, dostluk, saygı, sevgi, öz denetim, sorumluluk, sabır, yardımseverlik, vatanseverlik* gibi kök değerler belirlenerek bu değerlerin bütün derslerde işlenmesi, sınıf ortamında uygulamalarla hayata geçirilmesi ve öğrenciler tarafından içselleştirilerek davranışa dönüştürülmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018: 2-8).

Ayrıca değerlerin öğretiminde, eğitimcilerden ünite konularının özelliklerine göre başta ayet ve hadisler olmak üzere edebiyatımızdan atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes ve deyişlerden yararlanılması istenmektedir (MEB, 2018: 10). Bu çerçevede Yunus Emre'nin ustalıklı söylediği ve kendi zamanını aşarak bugüne ulaşan, başta sevgi olmak üzere birçok

* Hatay Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, E-Posta: remir4@gmail.com

değeri kuşatıcı ve etkileyici şiirleri günümüze ışık tutmaktadır. Yunus'un, temelinde Allah sevgisi olan ve bu derin sevgiden kaynaklanan insan sevgisi ve insani değerleri güzel bir üslup ile işlediği şiirleri, günümüz değerler eğitimine örnek olabilecek pek çok mesajla dolu olup değerler öğretiminde bu şiirlerden istifade edilmesi hiç şüphesiz yararlı olacaktır. Zira Yunus'un eserlerine bakıldığında mutasavvıf, şair, ozan gibi vasıflarının yanında bir değerler eğitimcisi yönünün de olduğu göz ardı edilemeyecek boyuttadır.

Bu çalışmada Yunus'un hayatı ve düşüncelerinden izler taşıyan "Divan" adlı eserindeki şiirlerinden hareketle onun değerler eğitimine yönelik düşünce ve deyişlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda değerler eğitimi ile ilgili konuların Yunus'un dili ile ortaya konmasına özen gösterilmiştir. Bu yapılırken de Yunus'un şiirlerinde Kur'an-ı Kerim ve Hadislerin bir bakıma onun şiirlerine mesnet teşkil ettiği fark edilmiştir. Bu nedenle ilgili ayet ve hadislerin yer yer metinleri konularak, kimi zamanda manaya işaret edilerek kaynak gösterilerek yetinilmiştir.

Değerler eğitiminde Yunus Emre'nin öğretilerinden nasıl faydalanılabileceğini tespit etmeyi amaçlayan betimsel nitelikli bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Çalışmada Tatçı'nın (2008) "Yunus Emre Divanı" adlı çalışması temel kaynak olarak kabul edilmiştir. Ek olarak ele alınan şiirlerin divandaki yerleri kullanılan beyitlerin sağ kısmına yerleştirilmiştir. Bu ifadelerden solda yer alanı şiir numarasını sağda yer alan ise beyit sırasını göstermektedir.

1. Yunus Emre'nin Hayatı ve Eserleri

13. yüzyıl Anadolu'da tasavvufi ideallerin en üst düzeyde benimsendiği ve bu yöndeki faaliyetlerin büyük ivme kazanmaya başladığı bir dönemdir. O dönemde Moğolların Anadolu'ya saldırıları sonucunda ortaya çıkan siyasi otorite boşluğu ve çeşitli sosyal bunalımlar karşısında insanlar huzur ve sükuneti tarikatların manevi ve huzur verici çatısı altında aramışlardır (Gölpınarlı, 1975: 6; Kabahasanoğlu, 1993: 1). Bu manevi atmosferin temel direklerini oluşturan kişilerden birisi de büyük mutasavvıf Yunus Emre'dir. Yunus Emre 13. yüzyılın ortaları ve 14. yüzyılın başları arasında yaşamıştır. 82 yıl ömür süren Yunus'un doğum ve ölüm tarihleri tahmini olarak H. 638-720 / M. 1240-1320 şeklinde kabul edilmektedir. Bugün yapılan araştırma ve tahminlere göre, Yunus Emre, Sakarya havzasında ya da Karaman, Konya çevresinde veya bir müddet birisinde, bir müddet diğerinde yaşamıştır (Kabaklı, 2009: 14). Kaynaklardan evli ve çocuklarının olduğu (Tatçı, 2016: 23) anlaşılan Yunus'un ilmi tahsili konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazı kaynaklar ümmi olduğunu ileri sürerken (Kanar, 2007: 7) bazıları da iyi bir tahsil gördüğünü İslami ilimleri, Arapça ve Farsçayı iyi bildiğini belirtmiştir (Timurtaş, 1990: 199). Bâtını mezheplerle hiçbir ilgisi ortaya çıkmayan (Köprülü, 1981: 280) Yunus'un mürşidi şiirlerinde saygı ile andığı Tapduk Emre'dir. Kaynaklarda Tapduk Emre dergâhında 40 yıl hizmet ettiği burada manevi anlamda pişip olgunlaştığı bildirilmektedir (Tatçı, 2016: 44; Yağmur, 2008: 16).

Yunus Emre'nin *Risâletü'n-Nushiyye* ve *Divan* adlı eserleri mevcuttur. *Risâletü'n-Nushiyye* (Öğütler Kitapçığı) Mesnevi şeklinde yazılmış tasavvufi bir nasihatnamedir (Fuat, 1995: 44). Eserde insanın, olgun insan olma yolunda yaşadığı manevî yolculuk anlatılmakta olup

nefsin insanı düşürdüğü durumlar ve bu durumlardan kurtulmak için neler yapılması gerektiği açıklanmıştır (Tatçı, 2016: 69–82). “*Divanı İlahiyat*” ise Yunus’un asıl sanatını, aşkını, imanını, tevhidin hakikatiyle ve ilâhî güzellikle ilgili düşüncelerini öğrendiğimiz ikinci ve en önemli eseridir. Divan, Yunus hayatta iken tertip edilmekle birlikte, onun yaşadığı zamandan kalma bir yazması mevcut değildir (Tatçı, 2016: 83).

Yunus’un en dikkat çekici özelliği tüm benliği ile teslim olduğu ve gönül verdiği tasavvufi idealleri büyük bir ustalıkla ve sade bir Türkçe ile şiirleştirmiş olmasıdır (Tatçı, 2016: 90). O, döneminin en önemli bilgi aktarma aracı olan şiiri, dini ve ahlaki değerleri topluma anlatmada bir araç olarak kullanmıştır. Asıl gayesi büyük bir şair olmak değil, Hz. Peygamberden örnek aldığı tebliğ ve irşat görevini o dönemin pek okuma yazma bilmeyen halkına anlatmak, onları dini esaslar ve ahlaki değerler konusunda aydınlatmak olan Yunus Emre, âdeta bir din eğitimcisi rolü üstlenmiştir (Yağmur, 2008: 19). Onun ustaca dile getirdiği şiirleri kendi zamanını aşmış ve günümüze kadar ulaşmıştır.

Yunus Emre’nin yedi yüz yılı aşarak zamanımıza ulaşmış ve daha nice yüzyıllara seslenebilecek güçte büyük bir mutasavvıf şair olduğu kaynaklarca üzerinde ittifak edilen bir husustur (Karaalioğlu, 1980: 422). Asırlar boyunca insanların dillerinde ilahileri, gönüllerinde de onda tecessüm etmiş aşk anlayışı dolaşp durmuştur. O kavga ve kötülüğe karşı muhabbet dersi vermiş kardeşliği, sevgiyi ve insanlığı öğretmiştir (Benazus, 2011: 76). Yunus, milletin birliği, beraberliği, kaynaşması ve barışı için gayret sarf ederek kendisini hep bu çizgide tutmuş ve diğer insanları da dünya ve ahiret mutluluğunu yakalama noktasında bu yola davet etmiştir (Ergüven, 2001: 84).

Yunus Emre her şeyden önce bir 13.-14. yüzyıl sufisidir ve düşüncelerini, fikirlerini o dönem Anadolu Türk sufi kültürünün çerçevesinde oluşturduğu ve bu temel kimliğiyle onları çevresine sunduğu reddedilmemesi gereken bir tarihi gerçektir. Onun bu temel kimliğini hesaba katmadan, bu kimliğin analizini yapmadan, yalnızca divanından seçilip kontekstinden koparılıp çıkarılmış birkaç beyit yahut mısraa dayanarak Yunus Emre’yi anlayabileceğimizi düşünmek, doğru bir bakış açısı değildir (Ocak, 1995: 82). O, yaşadığı zaman ve mekânın çok tabii bir tezahürü olan İslam temeline dayalı Türk halk sufiliğinin bir mensubudur. Dolayısıyla bu sufiliğin kavramlarını kullanmak suretiyle fikirlerini ifade etmiştir (Ocak, 2005: 115).

2. Yunus Emre Divanında Bazı Değerler

2.1. Sevgi ve Hoşgörü

İnsan sevgisi, neredeyse bütün mutasavvıflar tarafından ele alınmış ve batının hümanizm diye tabir ettiği insan sevgisinin çok ilerisinde değerlendirilmiş bir düşünce ve gönül penceresidir (Güventürk, 2017: 104). Bu durum Yunus Emre’nin şiirlerinde de görülmektedir. Onun şiirlerinde en fazla yer verilen değer sevgi ve hoş görüdür. Yunus herkesi karşılıksız sevmiş ve insanlara da hep bunu tavsiye etmiştir. Bu sebeple de Yunus herkes tarafından sevilmiş ve “Bizim Yunus” olmuştur (Koç ve Tanhan, 2010: 625). Yunus Emre Divanı’nın eski yazmalarında bulunmayan şu dörtlük insanların neden sevilmesi gerektiğine çok güzel bir örnektir. “*Elif okuduk ötürü, Pazar eyledik götürü, Yaradılanı severiz, Yaradandan ötürü*” (Akar, 1985: 7).

Yunus Emre insan sevgisini şiirlerinde çokça işlediğinden kimi yazarlar tarafından hümanist olarak nitelendirilmiştir (Çubukçu, 1971: 2). Ancak Yunus Emre'ye hümanist demek pek doğru değildir. Zira hümanizm insanı sadece duygusal ve düşünsel anlamda severken, Yunus insan sevgisini yaratana bağlamıştır. Yunus, sadece insanı değil, bütün yaratılmışları sevmektedir. Yaratılmışların en şerefli olması (İsra, 17/70) itibarıyla insanı daha fazla seven Yunus Emre'nin sevme sebebi yaratıcıdır. Madem Allah yaratmış öyleyse sevmeye layıktır (Güventürk, 2017: 104). O, sadece Müslümanları değil, tüm insanları sevmiştir.

Yunus insanları tanışmaya, sevmeye, sevmeye birbiriyle dost olmaya çağırır (Çubukçu, 1971: 3). “*Gelin tanış edelim işi kolay turalım, Sevelim sevelelim dünya kimseye kalmaz.*” (103/5). Diyerek bunu ifade etmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim Müslümanları birbirinin kardeşi olarak (Hucurat, 49/10) görmektedir. Bu şiirinde Yunus “işin kolayını turalım” sözüyle Hz. Muhammed'in “*kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz. Müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz*” (Müslim, Cihad, 6) hadisine uygun bir ifade kullandığı görülmektedir. Yine bilindiği gibi Hz. Muhammed insanlar arasında sevgi ve saygının artmasını öngören örneğin Müminlerin birbirlerini sevmedikçe gerçek manada iman etmiş sayılamayacağına (Müslim, İman, 93) dair çeşitli hadisler dile getirmiştir. Yunus, Hz. Peygamberin amacını iyi kavradığını “sevelim sevelelim” ifadesiyle çok güzel ortaya koymuştur.

Esasen Yunus'un insan sevgisi kuşatıcıdır. O, bütün milletlere aynı gözle ile bakmanın, gönül kazanmanın insanlığı yücelteceğini şiirlerinde dile getirmiştir. O asla tutucu değildir. Dar görüşlülüğün kesin biçimde karşısındadır ve insana özgü yüksek özellikleri herkeste güçlendirmeğe çalışmıştır. “*Bir kez gönül yıktınsa bu kıldığın namaz değil / Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil*” (166/1). Yunus kendi milletinin sınırlarını aşmış, evrensel bir tutum güttüğünü göstermiş, hangi ırktan olursa olsun bütün farklılıkları bir kenara bırakıp ayırım yapmadan tüm insanlara saygı ve sevgi duyulması gerektiğini ifade etmiştir (Şanlı, 2009: 957). “*Yetmiş iki millete birliğile bakmayan, Şer'ile evliyâsa hakikatde âsîdür*” (29/4).

Yunus ırkı, yeri ve töresi ne olursa olsun bütün milletleri sevdiği gibi, mezhep ve din bakımından da geniş bir hoşgörü örneği sergilemiştir. Tarihte din kavgalarının milletler arasında ne büyük savaflara ve yıkımlara neden olduğu bilinmektedir. Ayrıca her dinin kendi yapısı içindeki mezhep kavgaları nedeniyle de pek çok insan yaşamını yitirmiştir. Örneğin İslam tarihinde bu kavgalar ve hatta savaflar yüzünden zaman zaman on binlerce Müslüman hayatını kaybetmiştir (Çubukçu, 1971: 4). Günümüzde yaşanan dinsel ve mezhepsel savaflar ise geçmişten çok farklı değildir. Yunus bu tür çekişmelere hep karşı olmuştur. Tanrı aşkının bütün insanları yumuşatacağı, gerçeğe kavuşturacağı ve tutucu fikirleri ortadan kaldıracacağı düşüncesine varmıştır. Bu düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: *Din ve milletten geçer aşk eserinden duyan, Mezhep ve din mi seçer kendini yoğa sayan* (236/1), *Din diyanet sorarısın âşıklara din ne hacet, Âşık kişi harap olur, harap bilmez din diyanet* (17/1).

2.2. Saygı ve İnsana Verilen Değer

Yunus Emre'nin divanında en çok yer verdiği konulardan biriside insana vermiş olduğu değer ve gönül kazanmadır. Müslümanlar arasında sufiler kalp kırmama hususundaki hassasiyetleri ile bilinirler. Zira kalp Allah'ın evi O'nun tecelli ettiği manevi saraydır.

Bu sebeple kalp kırmak sufilere göre şirkten sonra en büyük günahlardan birisi olarak görülmektedir (Derin, 2015). Bir mü'minin kalbinin kırılmasının Kâbe'nin yıkılmasından daha büyük günah olduğuna dair bir hadisten yola çıkarak tasavvuf kitaplarında çokça kalp ile Kâbe karşılaştırması yapılmış, kalp kırmanın, gönül yıkmının Kâbe'yi yıkmaktan daha büyük günah olduğu ifade edilmiştir (Göktaş, 2014: 324). Bu sebeple Yunus gönül yıkmının çok büyük günah olduğunu ve böyle yapanların her iki dünyada da en bahtsız kimseler olacağını söyler. “*Gönül Çalab’un tahtı gönüle Çalap bahdı, İki cihân bed-bahtı kim gönül yıkarısa*” (299/5). Diyerek bu konudaki düşüncelerini dile getirmiştir.

Yunus, bir yandan insanları üzüp kalplerini kıran diğer taraftan hacca gidip iyilik işlediğini düşünen kişileri yaptıklarının idrakinde olmamaları nedeniyle eleştirmektedir. “*Aksakallı pir koca bilmez ki hali nice, Emek yemesin hacca bir gönül yıkar ise*” (299/3). Ona göre gönül yıkanın hacı ve namazı kabul olmaz. İnsanların kalbini kırmanın, ibadetin faydalarını gölgeleyeceğini düşünmektedir (Şanlı, 2009). “*Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değıl*” (166/1). Hz. Peygamberde bir hadislerinde kıyamet günü bazı kimselerin namaz, oruç gibi ibadetleri mevcut olduğu halde insanlara yaptıkları kötülüklerden dolayı ahirette bunların karşılığını göremeyeceklerini söylemiş ve bu kişileri müflis (Müslim, Birr, 60) olarak nitelendirmiştir.

Tüm insanlar arasında kardeşlik duygularının gelişmesinin yüce Tanrı'nın Emri olduğunu açıklayan Yunus, şiirlerinde insanlara saygılı olmayı, hor görmemeyi ve hiçbir zaman gönül kırmamaya özen gösterilmesini öğütlemektedir. *Kimseye hor bakmagıl / hergiz gönül yıkmağıl*” (142/4). *Tehî görmen kimseyi hiç kimesne boş degül / Eksükligile nazar erenlere hoş degül* (167/1).

Bu nedenle Yunus Emre bir gönül kazanmayı bin kez hacca gitmekten daha değerli görmektedir. Yunus Emre'nin şiirlerindeki şu dizeler, onun insana verdiği değeri göstermesi açısından yeterlidir. “*Yunus Emre der hoca, gerekse var bin hacca, Hepisinden de eyice, bir gönüle girmektir*” (91/5). “*Dürüş kazan yi-yidür bir gönül ele getir / Yüz Ka'be'den yigrekdür bir gönül ziyâreti*” (380/4).

İnsanlara verilen değer sadece yukarıda verilenler ile sınırlı değildir. İnsanların hastalık ve darlık gibi zor zamanlarında da onlara değer verilmelidir. Yunus, hasta ziyaretini ve ona yardım edip en azından bir su içirmeyi insanlara tavsiye eder, zira Peygamberimiz bir hadis-i Şeriflerinde “*Hastaları ziyaret etmenin kişiyi cennete götüreceğini*” (Müslim, Birr: 40–42) söyleyerek bu konun önemini belirtmişlerdir. Yunus'un söyledikleri de bu yöndedir. O, insanın hasta kimseleri ziyaret ederek bir bardak su vermek sureti ile Allah'ın rızasını kazanabileceğini söylemektedir. “*Bir hastaya vardın ise bir içim su verdin ise / Yarın onda karşı gele Hak Şarab'ın içmiş gibi*” (338/5).

Yunus'a göre kişi kendisini nasıl görüyor ise başkalarını da öyle görmeli ve saygı duymalıdır. “*Sen seni ne sanursan ayruğa da anı san / Dört kitâbun ma'nisi budur eger varısa*” (299/6).

2.3. Dürüstlük

Yunus, dürüstlük değeri ile ilgili olarak insanın dürüstlikle kazanç sağlaması, bu dürüst kazançtan yemesi ve yedirmesi gerektiğini söyler. “*Dürüst kazan ye yedir bir gönül ele getir*”

(380/4). Diyerek bu düşüncesini dile getirir. Zira Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah helal ve temiz olan şeylerden yemeyi emretmiştir (Bakara, 2/168). Hz. Peygamberde *"Bizi aldatan bizden değildir"* (Müslim, İman, 164) buyurarak dürüst kazanmanın, doğru olmanın dini açıdan ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Hz. Peygamber *"Helal kazanmak her Müslümana farzdır"* (Gazzali, Kimya: 261; Taberani, Mu'cemü'l Evsat, 8605) buyurarak helal kazanca teşvik etmiştir.

Yunus, insanın haramdan elini çekmesi gerektiğine inanır. Ona göre Helal kazanmayan kimse haramdan kazanıyor demektir. Bu nedenle Yunus *"Kesgil haramdan elin kesgil gıybetten dilin"* diyerek bu konuyu ifade etmiştir. Ayrıca kendi döneminin insanını *"Müslümânlar zamâne yatlu (kötü) oldu / Helâl yinmez harâm kıymetlü oldu"* (387/1) diyerek eleştirmekte ve adeta günümüz insanına da mesaj vermektedir.

2.4. Doğruluk

Yunus üzerinde durduğu değerlerden birisi de doğru sözlü olmaktır. Yunus'a göre din ve imanın bünyadı (temeli) doğruluk ve gerçekliktir. Bunlar olmadan din tamam olmaz. Ayrıca Allah doğru sözlü olmayı emretmiştir. Bu durum Kur'an-ı Kerim'deki *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin"* (Ahzap, 33/70) ayetiyle de uyum göstermektedir. Şöyle dile getirir Yunus; *"Sözi togrı diyene Kuli'l-Hak didi Çalap, Bunda yalan söyleyen yarın utanasıdır"* (29/3). *"Dinü iman bünyadı doğrulukla gerçeklik"* (248/72). Hakk'a iyilik yakışır. Eğriler Hakk'a yaramaz, eğriler eğrilerle doğrular doğrularla değerlendirilir. Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim sözü buna güzel bir örnektir. Bu sebeple Yunus; *"Eğriler eğriler ile doğrular doğru ile, Yalan yalanı sever gammazlar gammaz ile"* (335/14). Diyerek bu düşüncesini kendine has üslubuyla dile getirmiştir. Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde *"Doğru sözlülük iyiliğe, iyilik de cennete götürür."* (Müslim, Edep, 124) buyurarak doğruluğun ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu yüzden Yunus, doğru yola giden, mürşit eteğini tutan kişi bir de hayır ehli olursa bir sevabına karşı bin sevap alacağı düşüncesindedir. *"Doğru yola gittin ise er eteğin tuttun ise, Bir hayır da ettin ise birine indir az değildir"* (166/5). Burada Yunus'un bire bin sevap alır diyerek belki de insanları doğru olmaya, doğru yola girmeye teşvik için bir mübalağa yapmış olması da söz konusu olabilir.

2.5. Yardımseverlik / Cömertlik

Yunus Emre, insanın kazandığından yoksullara vermesini onları hoş görmesini öğütler. Bunun insanı cehennemde yanmaktan kurtaracağını dile getirir. Zira Kur'an-ı Kerim'e göre Yüce Mevla *"Temizlenmek üzere malını hayra veren iyiler ondan (ateşten) uzak tutulur. O yaptığı iyiliği birinden karşılık görmek için değil, ancak yüce Rabbinin rızasını gözeterek yapmıştır"* (Leyl, 95/17-20) buyurmaktadır. Bu yüzden Yunus şöyle der *"Kazandığını veriben yoksulları hoş görüben, Hakk hazretine variban oddan o kurtulmak gerek"* (137/7).

Yunus cömert olmaya yoksullara yardım etmeye çağırır. Eğer bu yardımların sonunda malda bir eksilme olursa Allah'ın bunu geri vereceğini söyler. Çünkü bir gün ölüm gelecek ve insanın ardında yaptığı hayrından başkası kalmayacaktır. Bu konuyla ilgili bir hadiste Peygamberimiz *"Cömert olan Allah'a cennete ve insanlara yakın cehennemden uzaktır. Bahil (cimri) Allah'a, cennete ve insanlara uzak, cehenneme yakındır"* (Tirmizi, Birr, 40)

buyurmuşlardır. Bu yüzden Yunus; “*Yegil, yedirgil bir çare eksilirse Tanrın vere, Bir gün tenin yere gire geri kalan nendir senin*” (148/8) diyerek insanları cömert ve yardımsever olmaya çağırır.

Yunus Emre açları doyumayı onları giydirmeyi önerir. Zira Kur’an-ı Kerim’de Allah’u Teala “*yoksulu, fakiri doyurun.*” (Bakara, 2/177-215) buyurmuştur. Gerçi Yunus bunları söylerken içe dönük, kapalı bir üslup kullanarak kendisini eleştirerek bu düşüncesini dile getirmiştir. “*Ne bir acını doyurdum ne bir gönülek giydirdim / Ne bir gönüle girdim ya bana nice etsin demiş*” (122/7).

İnsan elbette bir gün ölecektir. Fakat elindekiyle miskinlere yardımda bulunmalıdır. Şöyle der Yunus; “*Ele getirdiğim miskinlere harc eyle / Nice çok yaşarsan sonucu ölüm vardır*” (51/4). Başka bir şiirinde ise insanın kazancından yoksullara vermesini ve fakirleri hor görmemesini önerir. Bu insanı cehennemden kurtaracak bir harekettir. “*Kazandığımı virüben yoksulları hoş görüben / Hak hazretine varuban oddan o kurtarmak gerek*” (137/7). Çünkü Allah’u Teala da “*maskine (yoksula) da hakkını ver*” (İsra, 17/26) buyurmuştur.

2.6. İyi Ahlak Sahibi Olma / İyilik Severlik

Yunus Emre, iyi huylar edinmeyi tatlı sözler söylemeyi öğütler. “*Şirin hulklar eylegil tatlı sözler söylegil* (57/6) diyerek bunu dile getirir. Çünkü Peygamber Efendimiz “*İman yönünden müminlerin en olgunu ahlâkı en güzel olanlarıdır*” (Tirmizî, Rida, 11) buyurarak insanların iyi ahlaklı olmasını istemiştir. İnsana en önce gerekli olan şey iyi ahlak ile amel etmesidir. Şöyle der Yunus; “*Evvel bize vacib budur hoş hulk ile amel gerek*” (138/1).

Yunus bir derviş olduğu için toplum içinde hep olumlu davranışlardan taraftır. Bir kimseye hakaret edilse, dövülse, sövülse yine de iyilikle karşılık vermeyi öğütler. Yunus sert çıkışlardan, insanlara hor bakılmasından hoşlanmaz. Birisi şahsına kırdığında gönlü kırılmaz. Derviş insan nefsinin yola getirmiş ve iyi eğitmiş kişidir. Yunus dervişin karakterini şöyle ifade etmiştir: “*Derviş gönülsüz gerekdür, sögene dilsüz gerekdür / Dögene elsüz gerekdür, halka berâber gerekmez*”(111/2).

O, iyiliğin Hakk’ a yaraştığını söyler. “*İyilik Hakka yaraşır sende ikrar var ise*” (300/3). Zira Kur’an- Kerim’de “*Şüphesiz Allah adaleti, iyiliği ve akrobaya yardımı emreder*” (Nahl, 16/90–30, Bakara, 2/110) ve “*Kim Allah huzuruna iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır*” (En’am, 6/160) buyurularak bu konuya işaret edilmiştir. Yunus bu hususu “*Yavuzluktan kem bitti ya iyilikten kim yitti*” (300/3). Diyerek dile getirmiştir. Yani iyilik işlemekten kimseye bir zarar gelmemiştir, kötülükle de herhangi bir şey hâsıl olmamıştır. Ayrıca Yunus insanın ölümünden sonra yapmış olduğu iyiliklerin konuşulacağını “*Senden sonra söylene key eyleğin var ise*” (300/2) şeklinde dile getirmiştir.

2.7. Adalet

Adalet kavramı her toplumda önemle üzerinde durulmuş bir kavramdır. Her işte hakkaniyet ve adaletten ayrılmamak gerekir. Adalet terazisi her zaman doğru tartmalı ve güçlüden yana değil haklıdan yana olmalıdır. Kur’an-ı Kerim de Yüce Allah insanın kendisi ve yakın akrabalarının aleyhine bile olsa adaletli olmayı emretmektedir (Nahl, 16/90; Nisa

4/135). Adil olmak, herkese aynı gözle bakmakla sağlanır. Yunus’a göre insan adalete değer verdiği ölçüde ahlaki hareket etmiş olur. Adalet ahlakın temel ilkelerinden biridir. Adil davranan kişi er geç bu davranışının karşılığını alacaktır. Yunus’a göre erdemli olmak da ahlaki gözetmek demektir. Böyle bir kimse yapacağı işin başını ve sonunu düşünür. Hiç bir şeyde hile yapmaz ve ölçülülükten ayrılmaz. Böyle bir İnsan kendisi için istemediği bir şeyi başkası için de istemez (Çubukçu, 1971: 11). Yunus bu konuda şöyle demektedir: “*Sen sana ne sanırsan, Başkasına onu san, Dört kitabın manası, Budur eğer varısa*” (299/6). Ayrıca adalet konusunda adaleti ile ünlü İslam halifesi Hz. Ömer’i örnek aldığını şu şekilde ifade etmiştir. “*Ömer-i Hattâb’ıla çok ‘adl ü dâd işledüm* (185/8). “*Ali’yile urdum kılıç Ömer’ile ‘adl eyledüm*” (167/11).

Yunus’un gözünde yeryüzündeki herkes birdir, eşittir. Yani yetmiş iki millet de aynıdır. “*Yünus imdi sen kıl yarak utanmayasın dogrı bak / Cümle halayık dirile adlu adıyla saylıcak* (127/9). “*Yitmiş iki millete birliğile bakmaya / Şer’ile evliyâsa hakikatde ‘âsîdür*” (29/4).

Yunus Emre adalet terazisinde bir eğrilik gördüğünde kadı olsun sultan olsun tenkit etmekten kaçınmamıştır. “*Egriligi yaydan egri togrulugu okdan togru / Bu şehir içinde ugru hem kâzî hem sultân nedür*” (94/2). Bu tenkitlerinden yeri geldiğinde sadece kadı ve sultanlar değil, haktan, adaletten ve insanî değerlerden uzaklaşan hocalar ve halk da nasibini almıştır “*Peygamber yirine geçen hocalar, Bu halkun başına zahmetlü oldu / Dutulmaz oldu Peygamber hadisi, Halâyık cümle Hak’dan utlu oldu*” (387/8).

2.8. Vatanseverlik

Vatan, Bir kimsenin doğduğu ve yaşadığı, siyasal ve duygusal yönden bağlı olduğu toprak parçasını; ruhun özlemine duyduğu asıl ve gerçek âlemi ifade eden sosyoloji, siyaset ve tasavvuf terimi olarak ifade edilmektedir. Sözlükte “yerleşmek, bir yeri yurt edinmek, kendini bir şeye alıştırmak” anlamındaki “vatn” kökünden türeyen vatan klasik sözlüklerde ve edebî metinlerde “kişinin doğduğu, yerleştiği, barındığı ve yaşadığı yer” manasına gelmektedir (Çağrı, 2012: 563). Vatanseverlik ise en yaygın anlamıyla, vatanını sevmek ve vatani için her türlü özveride bulunma duygusudur (Avcı ve İbret, 2016).

Yunus Emre şiirlerinde zaman zaman vatan sevgisini ve vatan hasretini de işlemiştir. Gerek bildiklerini öğretmek ve paylaşmak için gerekse dönemin şartlarının buna zorlaması nedeniyle bulunduğu yerden ayrılmak durumunda kalmış ve diyar diyar dolaşmıştır (Yağmur, 2008: 16; Kabahasanoğlu, 1993).

Yunus vatan sevgisini “hubbul vatan” kavramı ile ifade etmiştir. *Düşdi öğüme hubbül-vatan gidem hey dost diyü diyü \ Anda varan kalir heman kalam hey dost diye diye* (291/1) Önüme vatan sevgisi düştü, hey dost, diye diye gideyim. *Düşdükçe öge Hubbül-Vatan zerrece kalmaz me’men / Gözden sızup olur seven her dem yüregüm yağları* (365/4). Yunusun bu kavramı kullanmasında “*Vatan sevgisi imandandır*” hadisinin etkisi olduğu düşünülebilir. ¹

¹ Bu hadisin zayıf veya mevzû olduğu (Çağrı, 2012: 563) kabul edilmekle birlikte bazı kaynaklarda manasının doğru olduğu ifade edilmektedir (Aclunî, Keşfu’l-Hafa, 1/345, no: 1102; Eşşafi, Delilu’l-falihin, 1–37).

Yunus gibi mutasavvıflar için gurbet duygusu, her ne kadar mutlak huzurun tasavvur edildiği ilahi âlemden kopup gelmenin yarattığı bir özlem ise de Anadolu'da hüküm süren talandan kaçmanın tek yolu da başka yere göçmek ve izini bir süre olsun kaybettirmek suretiyle yaşanan gerçek vatan hasretini de içeriyordu (Kabahasanoğlu, 1993: 38). Bu hasret öyle ileri düzeye ulaşmıştır ki Yunus şeker kamışından zehir içmeyle eş değer görmüştür. *Vatan oldu diken gurbet gülîstân / Agu içmek yig oldu ney-şekerden* (263/4). Bununla birlikte kavramın öteki dünyayı kastederek manevi anlamda kullanıldığı da olmuştur. *Pişrev bize Kur'ân durur vatan bize Cennet durur* (333/3).

2.9. Sabır

Sabır; ahlaki bir terim olarak “üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belalar karşısında direnç gösterme; olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet” gibi manalara gelmektedir (Çağrııcı, 2008: 337). Bir şeyin tamamlanması ya da sonuçlanması için bekleme gücü olarak ifade edilebilir.

Yunus Emre Divan'ında yer alan birçok şiirinde sabır konusunu işleyen beyitler söylemiştir. İnsan için sabrın ne denli önemli olduğunu vurgulayıp bunu Kur'an'da geçen peygamberlerin yaşadığı olaylarla örneklemiştir. Nitekim Kur'an'ı Kerimde insanın başına gelecek bazı durumlar ile deneneceği ve sabretmesi halinde bunun mükâfatını alacağı bildirilmiştir (Bakara, 2/155). Yunus'un şiirlerinde sabır eğitimi konusunda verdiği ilk örnek, öncelikle Eyyup peygamberdir. Yunus, Kuranda belirtildiği şekilde (Enbiya, 21/84) Hz. Eyyup'un duçar olduğu hastalıktan sabrederek kurtulduğunu sık sık dile getirmiştir. *“Dostdan belâ gelicegiz Eyyûb'layın sabreylegil / Niçe sıhhât buldı teni bunca belâ çekmiş iken”* (273/10). *“Eyyûb'un kurda yidürdün tenini / Sabrıla buldı o dahı dermânı”* (379/7). Daha sonra verdiği örneklerde Hz. Yusuf ve Hz. Yakup gelmektedir. Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından atıldığı kuyudan sabrederek çıktığını adeta kendi hayatında yaşamış ve ruhunda hissetmiştir. *“Yûsuf'ıla ben kuyıda yatdum bile çekdüm cezâ / Ya'kûb'ıla çok agladum bulınca figândaydum”* 168/9). Diyerek dile getirmiştir.

İnsanoğlu her zaman hayattan umduğunu bulamaz. Başına istenmeyen şeyler gelebilir. Bu durumlarda isyan etmemek her şeyi Allah'tan bilip “kahrın da hoş, lütfun da hoş” diyerek sabretmek gerekir. Sabır tasavvufta da önemli bir kavramdır. Allah yolunda (aşk yolunda) olan aşığın sabırlı olması gerekir. Sabırlı olmayan himmete nail olamaz. Bu konuda şöyle der Yunus *“Yûnus düşdün bu derde Eyyûb'layın sabreyle / Derde katlanırmazsın dermân arzû kılursın”* (255/9).

Yunus, Tapduk Emre dergâhında 40 yıl sabırla çalışmış ve bu süre zarfında manevi olgunluğu edinmeye çabalamıştır (Yağmur, 2008: 16). Sık sık kendisine sabırlı olmayı tavsiye etmiştir. *“Miskîn Yûnus sabr eylegil bu dünyânun zahmetine / Dürlü cefâya katlanur sen sultâna iren kişi”* (372/12). Yunus insanın dünyaya yalnız ve çıplak geldiğini ve tüm hazırlığının da öteki dünyaya olduğunu hatırlatır. Onun için o ezel ebet sultanı Allah'a kavuşmak isteyen insan, bu dünya zahmetine sabretmeli ve her türlü eziyetlere de katlanmalıdır. *“Eyyûb'am bu sabrı buldum Cercîs'em bin kezın öldüm / Ben bu mülke tenhâ geldüm be-küllî yaragum anda”*(310/2). *Her dem talalum bahre, Aldanmayalum dehre / Sabreyleyelüm kahra, Allah görelüm n'eyler* (71/9).

2.10. Sorumluluk

Bir değer olarak sorumluluk kişinin kendi davranışlarının ve kendisine bağlı olarak gerçekleşen olayların sonucunu üstlenmesi olarak tanımlanabilir. Sorumluluk değerine sahip bir kişi davranışlarını kendi muhakemesi, isteği ve iradesiyle gerçekleştirip sonuçlarından dolayı da kendisine, başkalarına ve Rabbine karşı hesap verebilir en azından böyle bir hesabın verileceği duygusuyla davranır (Kaymakcan ve Meydan, 2016: 259). Dini açıdan insan başta Rabbine, kendisine, ailesine ve topluma karşı sorumlulukları vardır. Yüce Allah insanı yaratmış ama onu başıboş bırakmamıştır (Kıyame, 75/36). Hz. Peygamberde “*Hepiniz çobansınız (sorumluluk sahibisiniz) ve hepiniz sürünüz (yetki alanınızdan) sorumlusunuz*” (Buharî, Cuma, 11, Cenâiz, 32) hadisi ile bu konuya dikkat çekmiştir.

Yunus Emre’de insanın değerlendirilmeye başladığı nokta, insanın karşısındaki muhatabına karşı duyması gereken sorumluluk olgusunda başlar. Bu durumu Yunus Emre dizelerinde şu şekilde ifade eder: “*Bir hastaya vardın ise, Bir içim su verdin ise / Yarın anda karşı gele, Hak şarabın içmiş gibi*”. “*Bir miskini gördün ise, Bir eskice verdin ise / Yarın anda sana gele, Hak şarabın içmiş gibi*” (388/5–6). Şiirden anlaşılacağı üzere Yunus insanın, bütün eksiklikleriyle birlikte sevilmesi gerektiğini ona karşı duyulan sorumluluk duygusuyla ifade etmektedir. İnsanın hasta, miskin ya da yabancı olması önemli değildir, önemli olan kişinin onlara karşı yaklaşım biçimidir. Tabii ki bu yaklaşımın temellendirilmesinde tasavvufun temel felsefesi olan Allah sevgisinin de yeri büyüktür (Sağır ve Dikici, 2010: 782).

Yunus’a göre yaratana karşı duyulan sorumluluk, insanlara karşı sorumluluk duymaya ve onları hoş görmeye sebep olur. “*Elif okuduk ötürü, Pazar Eyledik götürü / Yaradılanı severiz, Yaradandan ötürü*” (Gölpınarlı, 1975: 9). Yunus sorumluluk konusunda kişinin ailesi, çevresi ve komşularından sorumlu olduğunu ve sorumluluklarını yerine getirmediği takdirde bundan mesul olacağını dile getirmektedir. “*Atan anan hak’ı yitürdünise / Yeşil tonlar geyesin tonanasın. Eger konşı hak’ı boynundayısa / Cehennem’de yarın bâkî kalasın*” (279/11–12).

2.11. Öz Denetim (Kendini Kontrol)

Kendini kontrol, duyularımız üzerinde hâkimiyet kurup, düşünce ve davranışlarımızla ‘insan’ tanımlamasına uygun yaşamak demektir. İnsanın yaşamı boyunca sahip olması gereken en önemli özelliklerinden biri özdenetimdir (İDE, 2018). Başka bir ifadeyle kendi kendini denetleme, kontrol altında tutma, aşırılıklardan, zararlılardan kaçınma anlamına gelmektedir. Gerçek bir eğitim, önce kendini tanıma ile başlar. Eğitimin asıl amacı, kişinin kendini bilmesi ve kendi kendisini eğitmesidir (Hökelekli, 2007: 69).

Yunus’a göre insanın öz denetime sahip olabilmesi için “kendilik bilincine” sahip olması gereklidir. İnsanın sahip olduğu kişilik ve buna bağlı olarak iyiliğe yönelmesi, insanın kendisini bilmesine bağlıdır. “*İlim ‘ilim bilmekdür, ‘ilim kendin bilmekdür / Sen kendüni bilmezsin yâ niçe okumakdur*” (91/1). “*Okumakdan ma’nî ne kişi Hakk’ı bilmekdür / Çün okudun bilmezsin hâ bir kırı emekdür*” (91/2).

Yunus’un buradaki beyitleri ilk okuyuşta “Nefsini bilen Rabbini bilir” manasındaki “Men arefe nefsehu fekad arefe rabbehu” (Aclunî, Keşfu’l-Hafâ, 2, 262) sözünü hatırlatır. (Bu söz,

bazı kaynaklarda hadis olarak zikredilir. Ancak, önemli hadis kitaplarında zikredilmeyişi onun büyüklerin sözü (kelâm-ı kibâr) olabileceği fikrini verir). Beyit, bu sözün manzum olarak sade bir Türkçe ile söylenmiş hâli gibidir. Ancak, Yunus hadisi sadece meâlen ikitibâsla yetimmez, başka bir kaç beyitte de lâfzen zikreder: “*Men ‘arafe nefsehu dîrsin illâ degûlsin / Melâikden yukarı seyrân arzû kılursın* (255/5). “*Men ‘arefe nefsehu fekad ‘arefe Rabbehu / Bildüm bunı buldum anı inkâr iden gelsün benü*” (287/5).

Yunus Emre’ye göre kişi okuyup tedris ederek önce ilmi öğrenmeli, öğrendiği ilmin yardımıyla nefsini bilmeli, nefsinden hareketle de Rabbini bilmelidir. Eğer okuma ve ilim tedrisi ne olduğunu öğretmiyorsa kişinin okuyup ilim öğrenmesi boş ve kuru bir emekle sınırlı kalır. Okuma ve ilim tedrisi kişiye kendini ve Rabbini tanımayı öğretirse o zaman amacına ulaşmış olur (Zavotçu, 2014: 261).

Yunus öz denetim konusunu daha çok nefis kavramıyla irtibatlandırmıştır. O, kendini kontrol için nefsin kötülüğe sevk eden tarafı ile gece gündüz adeta bir savaş içerisinde olduğunu “*Gice gündüz nefsiyle her dem savaşıdur ‘âşıkun*” (146/6), nefse uymanın kişiyi fenalığa götüreceğini “*Eger nefsiüne uyarsan fenâsın*” (279–9) bunun için kişinin kendisini kontrol ederek kötü işlerden uzak durmasını öğütlemektedir. “*Hayırdan şerri çok sever işlemege becid iver / Nefsinün dileğin kovar nefis evine düşdi gönül*” (52/9). Kendisi de nefsin kontrol ederek kötü işler işlemekten kurtulduğunu dile getirmiştir. *Nefsüm başımı kesüben şer işlerden kaçır oldum / Kesildi nefis başı öldi fisk u fesâd işler kaldı* (208/4–5).

Sonuç

Yunus’ un şiirleri bir bütün halinde ele alındığı zaman daha iyi anlaşılmaktadır. Bu şiirlerde Yunusun tasavvufi bakış açısıyla İslam’ın duyuş, düşünce ve inanç çerçevesini çizdiği görülmektedir. Onun divanında İslam’ın bütün prensiplerini bulmak mümkündür. O, hayatına taşıdığı inanç sistemini şiirleriyle de insanlara duyurmuş ve hissettirmiştir. Böylelikle de bütün gayesi bir şair olarak İslam’ın ölümsüz mesajını insanlara duyurmak olmuştur. Bunun somut örnekleri ise kullandığı sade, derin, etkili dili ve insanları Hakk’ın yoluna davet etme bağlamındaki şiirleridir.

Tasavvufta “ka’al den çok hal” (söylenilenden ziyade yaşayış) önemlidir. O, ahlaki değerleri yaşama arzusunu gaye edinmiş, büyük bir mutasavvıf’tır. Onun benimsediği ahlaki değerler İslam dininin öğretilerinden beslenen değerlerdir. Yunus insanlara sevmeyi, zarar vermemeyi, kimseyi hor görmemeyi, herkese yardım etmeyi öğütlerken insanlar arasındaki çekişmeleri, topluluklar arasındaki düşmanlıkları ve savaşları anlamsız bulmakta “Biz kimseye kin tutmayız/ kamu âlem birdir bize” demektedir. Yunus’a göre insan, dini ve mezhebi ne olursa olsun hangi bütün herkese iyi niyetle bakmalıdır.

Yunus Emre’nin Divanı içerisinde tespit edilen beyitlerde görüldüğü üzere, Yunus insanı ve ahlaki değerleri beyitlerine eşsiz bir biçimde yerleştirmiştir. Yunus’ un divanında işlediği değerlere bakış açısı incelediğinde bu hususlardaki fikirlerinin kaynağının Kur’ an-ı Kerim ve hadis-i şerifler olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İnsanlar arası ilişkilerde yine aynı kaynaklardan beslenen bir anlayış söz konusudur. Herkesi sevgisiyle kucaklayan, yardım etmeyi, hiçbir şekilde kimseye zarar vermemeyi, kötülük yerine devamlı iyilik etmeyi, insanların gönlünü almayı böylelikle yine Allah’ın rızasını ve sevgisini kazanmayı

amaçladığı görülmektedir. Netice itibariyle tüm bu tespitler ışığında Yunus'un yaşadığı devirden günümüze hitap eden, kendine has üslubuyla ve nazmın yoluyla insani ve dini değerleri bize aktaran bir değerler eğitimcisi olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu doğrultuda onun öğretilerinden ve şiirlerindeki değişlerden değerler eğitiminde istifade edilmesi kuşkusuz yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-hafâ ve Muzilu'l-ilbês, Kâhire: Mektebetu'l-kuds, (h.) 1351.
- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A., Tarman, B. (2013). Değerler: Kim ne kadar değer veriyor?. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 6(1), 191–206.
- Akar, M. (1985). Yunus emre hayatı ve eserleri, İstanbul: Bulvar Gazetesi Yay.
- Avcı, E. K ve İbret, B.Ü. (2016). Vatanseverlik Değerine İlişkin Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi 24(5), 2501–2518.
- Benazus, H. (2011). Yunus Emre. İstanbul: Bizim Kitaplar Yayıncılık.
- Çağrı, M. (2008). Sabır, Diyanet İslam Ansiklopedisi 35. cilt içinde (337–339). İstanbul: TDV Yayınları.
- Çağrı, M. (2012). Vatan, Diyanet İslam Ansiklopedisi 42. cilt içinde (563–564). İstanbul: TDV Yayınları.
- Çubukçu, İ. A. (1971). Yunus Emre ve Din Felsefesi. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 19 (1), 1–15.
- Demir, T. (2010). Türk Dünyasında Bir Eğitim Ve Değer Unsuru Olarak Hoşgörü, 21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyumu kitabı içinde (ss. 441–448). Ankara: Ekoavasya Yayınları.
- Ergüven, A. R.(2001). Bütün Yönleriyle Yunus Emre. İstanbul: Berfin Yayınları.
- Eş-şafii, Muhammed bin allan es-sadiki. (2004). Delilu'l-falihin li-turuku riyazü's-salihin. Lübnan: Darul-Marife Yayınları.
- Fuat. M. (1995). Yunus Emre. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gazali, Ebu Hamid Muhammed. (1973). Kimyay-ı Saadet, C.I-XI, İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Göktaş, V. (2014). Tasavvuf yazıları. Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1975). Yunus Emre hayatı sanatı ve şiirleri. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Güventürk, F. (2017). İnsan ve Temel Değerler -İnsanı insan yapan değerler-. İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Hökekleli, H. (2007). Kendini Bilmek ve Kendini Kontrol Etmek, Değerler Eğitimi Merkezi Bülteni, Sayı 1 (69–75).
- Kabahasanoğlu, V. (1993). Yunus Emre'nin şiirine çağdaş bir yaklaşım. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Kabaklı, A. (2009). Yunus Emre. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.

- Kanar, Y. (2007). Yunus Emre-Seçmeler. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Karaalioglu, S. (1980). Türk Edebiyat Tarihi, İstanbul: İnkılap ve Aka basımevi.
- Kaymakcan, R ve Meydan, H. (2016). Ahlak Değerler ve Eğitimi, İstanbul: Dem Yayınları.
- Koç, R ve Tanhan, F. (2010). Yunus Emre'nin Şiirlerinde Değerler Sistemi. E. Boz (Ed.) X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni kitabı içinde (ss. 621–634). Eskişehir.
- Köprülü, M. F. (1981). Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. Ankara: DİB Yayınları.
- MEB. (2018). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı (4–8 Sınıflar) Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Müslim, Ebu'l Hüseyin Müslim b.Haccac el kuşeyri. (1992). El Camius-sahih. İstanbul: İrfan Yayınları.
- Ocak, A.Y. (1995). Türkiye’de Kültürel-İdeolojik Eğilimler ve Bir 13.-14. Yüzyıl Türk Halk Sufisi Olarak Yunus Emre’nin Kimliği. Uluslararası Yunus emre sempozyumu bildirileri kitabı içinde (ss.79–87). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Ocak, A.Y. (2005). Türk Sufiliğine Bakışlar. İstanbul: İletişim Yay.
- Sağır, A ve Dikici, E. (2010). Yunus Emre’nin Humanizm Görüşü Perspektifinden Ötekileştirme Problemi. E. Boz (Ed.) X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni kitabı içinde (ss. 775–792) Eskişehir.
- Şanlı, İ. (2009). Yunus Emre’nin İnsana, İnsanlığa Bakışı ve Günümüze Mesajları, Turkish Studies, 4(2), 955–961.
- Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, el-Mu’cemu'l-Evsât, Dâru'l Haremeyn, Kahire, 1415.
- Tatçı, M. (2008). Yûnus Emre Divânı tenkitli metin. İstanbul: H Yayınları.
- Tatçı, M. (2016). Yûnus Emre Divanı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Timurtaş, Faruk. (1990). Tarih İçinde Türk Edebiyatı. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa (v.279/892), Sünen, İstanbul, 1992.
- Yağmur, S. (2008). Yunus Emre Divanı. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Zavotçu, G. (2014). “Yunus Emre Divanı’nda İlim ve Bilge”. 26-28 Mayıs 2014 Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması içinde (ss.259-279) Eskişehir,

Elektronik Kaynaklar

- İDE (2018). “Kendini Kontrol (Öz Denetim)” Erişim 15 Mart 2018 <http://www.insanidegerlereregitiimi.com/sayfa.php?degerID=19>
- Keskin, F. (2014). “Suç oranı 20 yılda yüzde 400 arttı”. Erişim 18 Mart 2018. <http://blog.umut.org.tr/suc-orani-20-yilda-yuzde-400-artti.html>
- MEB. Mevzuat. “1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu” Erişim 14 Mart 2018 <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Süleyman Derin, “Sufilerde Kalp Hassasiyeti”, 2015. Erişim 15 Mart 2018 <https://www.altinoluk.com/yeni/sufilerde-kalp-hassasiyeti/>